

Kiss Róbert

Megújulás kapujában

A populizmus rendszerint negatív előjellel tűnik fel a közéleti és tudományos értekezésekben. Jelen írásban viszont egy olyan perspektívából mutatjuk be, mely árnyalja ezt a negatív hangvételt és felveti azt is, hogy milyen hatással a jövőre a populizmus egyre növekvő népszerűsége.

A kilencvenes évek kezdetén, a mainstream meg volt győződve, hogy az emberiség elérte a társadalmi fejlődésének a csúcspontját: a liberális demokráciát. A meggyőződés abból fakadt, hogy a rendszerben kivétel nélkül minden ember társadalmi helyzetétől függetlenül képviselve van, választani lehet pártok és politikusok közül, akik aztán elszámolhatóak és békés eszközökkel le is válthatóak. Az optimizmus lendülete azonban relatíve hamar elfogyott, ugyanis számos probléma ütötte fel a fejét, és ezekre hivatkozva napjainkra már sorra jelennek meg az írások, melyek a liberális demokrácia válságát, valamint a populizmus egyre növekvő erősödését állapítják meg. Mindezen jelenségek mögött az áll, hogy újra elértünk egy történelmi fordulópontot, amikor a nép elégedetlenné vált a vezetőivel. A mainstream rendszerint negatív előjellel látja el ezt a folyamatot, azonban ebben az írásban amellet fogunk érvelni, hogy a liberális demokrácia '90-es évekbeli állapotához való ragaszkodás helyett érdemesebb lenne annak hiányosságaira fókuszálni, s ellátni a társadalmat ötletekkel, hogy a hibák miként javíthatóak ki.

Az liberális demokrácia romló megítélését jól illusztrálja az IPSOS [felmérése](#) is, mely szerint a populizmus a korábbi évekhez képest is tovább erősödött, és az elittel való elégedetlenség még jobban megugrott. Ez a trend gyökeres változásokat hozhat az IPSOS szerint. A kutatás során 20 630 embert kérdeztek 28 országból. A fő megállapítás – melyet a táblázatban összegyűjtött eredmények is illusztrálnak –, hogy 2022-höz és a korábbi évekhez képest is hangsúlyosabbá váltak az

establishment-ellenes nézetek a választók körében. Ennek okát pedig abban látják, hogy válaszadók jellemzően úgy érzik, hogy nincsenek olyan politikusok és pártok, melyek megfelelően törődnének velük.

Kutatási kérdés: Egyetért-e Ön azzal, hogyan...	Egyetértők aránya	Következtetés
az elit a saját érdekei szerint cselekszik	62%	Elitellenes politikusok feltűnése
Egy erős kezű vezetőre van szükség, aki visszaszerzi az országot a befolyásosoktól	63%	Populista vezetők erősödése
Rossz irányba mennek a dolgok	58%	Növekszik a radikális változásokra való igény
Kiterjedt államra van szükség	59%	A választók az államtól várják a megoldást a problémáikra

A gazdasági folyamatok az elitnek kedveznek	61%	Elitellenesség növekszik
A pártok és politikusok nem törődnek az átlagemberekkel	64%	Kiábrándultság a status quóból

Látható, hogy a távolság egyre jobban növekedett az elit és a választók között, s ennek tükrében az utóbbi csoport úgy érzi, nincsen képviselve, ami hosszú távon a félelem és kiszolgáltatottság érzését is kelti. Ezzel magyarázható a megnövekedett igény az erőskező vezetőre. Ebben a vezetőben látják azt, aki végre helyreállítja a rendet, és visszaszerzi az országot a gazdag és befolyásos elitől, és érdemben képviseli a választókat. A politika csupán az elitek játékának tűnik, melyből kihagyják az egyszerű embereket. Ezek az érzések abból fakadhatnak, hogy klasszikus politikai intézmények nem tudják ellátni a feladataikat, hiszen sokan úgy érzik, nincsen becsatornázva a véleményük és az érdekük a politikai döntéshozatalba.

A probléma, amit az Ipsos kutatása is feltárt, tehát abból a szakadékból fakad, ami a politikai elit és a választók között tátong. Ebből a szakadékból nőnek ki a populistá politikusok és taszítják egymástól még messzebb a két oldalt: a választókat a kommunikációjukkal az elit ellen hergelik, az elitet a jelenlétükkel hergelik a választók ellen – a mainstream politikusok ugyanis gyakran hibáztatják a választókat a

populista vezetők megválasztásáért. Az elemzés fő kérdése viszont az, hogy mindezek fényében van-e okunk tartani attól, hogy populista vezetők tucatjai kerülnek hatalomra és alakítják át a világunkat? Ugyan a tendencia egyértelmű, miszerint egyre inkább vágnak az emberek a radikális változásra, ez nem feltétlenül jelentkezik majd populista vezetők hirtelen előretörésével. Ráadásul a populista vezetőket nem kell feltétlenül negatív előjellel ellátni. Láthattuk, hogy a megválasztásuk az állampolgárok válaszreakciója a liberális demokrácia azon hiányosságaira, melyet huzamosabb ideje képtelen orvosolni. A populista vezetők megjelenése tehát nem probléma, hanem inkább tünet ebben az esetben. Ráadásul egy olyan tünet, mely akár a megújulást is képes lehet elősegíteni. Az elitek számára ugyanis egyre kellemetlenebbé válik a populisták felemelkedése, így pedig egyre inkább abban lesznek motiváltak, hogy megoldást nyújtson a választók problémáira, különben új politikai elit lép a színre, melynek ajánlásai találkoznak a választók igényeivel.

Van azonban törekvés a jelenlegi elit részéről is a probléma megoldására. Példaként említhetjük – az Európai Unió Tanácsa alatt működő – [Európai Demokrácia és Kormányzás Bizottságot](#), melynek keretében a tagállamok delegáltjai rendszeres találkozókon vitatják meg a hatáskörükbe tartozó problémákat, és dolgoznak ki rájuk megoldásokat. Ez a bizottság 2014 óta évente 2-4 alkalommal ülésezett és nemrégiben ki is adtak [egy ajánlást](#) a jó kormányzás 12 alapelvéről, valamint a deliberatív demokráciáról. Ezekben az iratokban részletezik

többek között az Ipsos kutatásában is megállapított válságtüneteket, valamint megfogalmazzák az ambíciót, miszerint szükség van a jó demokratikus kormányzásra ahhoz, hogy az emberek bízzanak a közintézményekben és magukénak érezzék ezeket az intézményeket. Ezen célok mentén dolgoztak ki megoldási javaslatokat, melyek között van a jogállamiság védelme, vagy a deliberatív intézményrendszer – azaz a választók döntéshozatalba való becsatornázása, még hozzá a fontos kérdések nyilvános megvitatása által. Ez a reform azért is enyhíthet a válságon, mert segíthet hidat képezni az elit és a választók között, ezáltal utóbbi csoport számára megerősítést adhat, hogy a vezetők az érdekeiket figyelembe véve hoznak döntéseket. Annak révén, hogy jobban bevonják a választókat a döntéshozatalba, a politikusok adekvátabb megoldásokkal tudnak előállni, és a választókban is megerősíti az érzést, hogy az érdekeik figyelembevételével születtek a döntések. A pozitív hatásai mellett viszont nagyon időigényes.

A megoldások kidolgozás mellett érdemes figyelmet szentelni a történelem ezen területén tapasztalható ciklikusságra. Miszerint a végnapjait élő rendszerekben feszültség alakult ki a politikai elit és a társadalom többi rétege között, melynek oka az elit teljesítményével való elégedetlenség volt, ami aztán megújuláshoz vezetett. Eklatáns példa erre a francia forradalom, ahol a súlyos válságokkal sújtott országban megelégtették, hogy az uralkodó nem volt képes megoldani a problémáikat, ezért a felvilágosodás szellemében létrehozták az első

Francia Köztársaságot. Ez Franciaország politikai fejlődésében egy meghatározó pont volt, és számos más államra is kiemelt hatást gyakorolt.

A francia forradalom egyik hasonlósága napjainkkal az, hogy a polgárok akkor is elégedetlenek voltak az elittel. Erre az igényre reagálva feltűntek establishment ellenes politikusok a színen, akik elitellenes narratívával és hangzatos beszédekkel nyerték meg maguknak a támogatást – rendszerint csak rövidebb időre.

Ez viszont úgy nem lehetséges, ha folyamatosan csak a problémát járjuk körül, és hangoztatjuk a liberális demokrácia válságát, hanem elő kell segítenünk a megújulást. Ehhez viszont meg kell vizsgálnunk, melyek azok a sikeres elemek, amiket érdemes tovább vinni a liberális demokráciából, s melyeket érdemes inkább elhagyni vagy kijavítani. Majd a reformötletek el kell ültetni a társadalomban, melyek beépülése a rendszerbe képes lesz egy időre megszüntetni a válságot. Természetesen azért csak egy időre, mert később szintén megjelenhetnek repedések az új rendszeren, és az elégedetlenség újra és újra kialakulhat, és akkor ismét új megoldásokkal kell előállni – ahogyan szükség volt erre a történelem során számtalanszor.

Az elit és a nép közötti érdekellentét állandó. A nép célja a hatalom minél erősebb korlátozása és a döntéshozatal befolyása, míg az elit ennek minimalizálásában érdekelt. Ez az érdekellentét időről időre felszínre kerül, melyet aztán a kialakított politikai rendszer tart kordában,

egészen a válságjelenségek feltűnéséig. A populizmus növekedését és a populisták vezetőik esetleges előretörését így nem csak válságtünetként, hanem a megújulás előfutáraként is értelmezhetjük, mely jelzi, hogy a rendszer, amiben élünk elavulttá vált és innovációra szorul.

